

ESCAMOTĂRI ȘI ATITUDINI ANTIMONARHICE LA ALBA IULIA LA ÎNCEPUTUL PERIOADEI INTERBELICE

Marius ROTAR,
Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia

„O singură vorbă voi spune, și toată lumea va fi în flăcări!”

Anton Banciu (1920)

Retractions and Anti-Monarchist Attitudes in Alba Iulia at the Beginning of the Interwar Period

ABSTRACT

This article explores the manifestations of anti-monarchist sentiment in Alba Iulia and Alba County during the early interwar period. Although Alba Iulia was a relatively small town in Transylvania at the time, it held considerable symbolic significance due to its role as the site of the Great National Assembly on December 1, 1918. At this historic gathering, representatives of the Transylvanian population proclaimed the union of Transylvania with the Kingdom of Romania. But the official celebration of this event gained prominence only later in the interwar years. The study identifies the most coherent and vocal expressions of anti-monarchist discourse in the region as originating primarily from socialist and communist activists, notably Anton Banciu and Dumitru Ciubrudean. Despite their initial radicalism, both figures later sought to reinterpret or downplay the nature of their involvement—likely due to the politically sensitive and socially compromising circumstances surrounding their actions, which were reportedly influenced by episodes of excessive alcohol consumption. In contrast to the dominant historiographical focus on institutional developments and national political elites, this article shifts attention to the attitudes and experiences of ordinary citizens and local political actors. This approach offers a more nuanced understanding of the socio-political landscape of interwar Romania by illuminating the complex interplay of social, cultural, political, and ethnic factors that shaped public consciousness in the aftermath of unification of Transylvania with the Kingdom of Romania.

Cuvinte-cheie: Alba Iulia, comuniști, atitudini antimonarhice, microistorie, perioada interbelică, ofensă

Keywords: Alba Iulia, communists, anti-monarchist attitudes, microhistory, interwar period, offence

Analiza atitudinilor antimonarhice în România nu constituie, în niciun caz, un demers inedit în cadrul istoriografiei autohtone. Acest subiect a cunoscut, în anumite momente istorice, o dezvoltare accentuată, determinată nu atât de un spirit de înnoire al cercetării istorice, cât mai ales de conjunctura ideologică a vremii. Un astfel de moment îl reprezintă perioada imediat următoare abdicării forțate a Regelui Mihai I și proclamării Republicii Populare Române la 30 decembrie 1947 – eveniment care a marcat finalul procesului de preluare totale a puterii de către comuniști. În acest context, instituția monarhică a devenit obiectul unei reevaluări profund negative, alimentate de imperativele

ideologice ale noii puteri. Sub influența acestei direcții, istoriografia oficială a epocii comuniste a accentuat selectiv și tendențios acele momente, manifestări și discursuri care ar fi susținut o „tradiție antimonarhică” în România. Acest fapt nu însemna însă că momentele menționate nu existaseră, dar contururile aplicate erau mult prea puternice, în comparație cu sentimentul general față de monarhie. În paralel, inclusiv în ochii opiniei publice, prin intermediul presei, în special, monarhia era înfățișată în culori sumbre, fiind acuzată de compromisuri, ineficiență, elitism sau trădare a intereselor naționale. Această interpretare istorică avea o funcție dublă: pe de o parte, legitima simbolic ruptura radicală față de trecut, iar pe de altă parte, întărea mesajul propagandistic potrivit căruia instaurarea republicii populare ar fi fost o urmare firească a evoluției unei stări de lucruri. Această linie interpretativă s-a concretizat în numeroase articole, volume, culegeri de documente sau lucrări cu caracter publicistic, destinate atât specialiștilor, cât și publicului larg. Propaganda antimonarhică, sistematică și insistentă, a devenit un element central al discursului oficial, iar istoriografia a fost subordonată acestei construcții ideologice, cu toate că în timp au apărut o serie de nuanțări și unele echilibrări ale interpretărilor¹.

După 1990, odată cu prăbușirea regimului comunist, s-a produs o reconfigurare a perspectivei asupra monarhiei române. Noile condiții politice și libertatea de exprimare au permis o reevaluare mai obiectivă a instituției regale și a rolului său în procesul de modernizare a României. Regii Carol I, Ferdinand I și Regina Maria și Regele Mihai au fost reintroduși în circuitul memoriei colective ca figuri esențiale ale istoriei naționale². Regele Ferdinand a fost reabilitat ca simbol al Unirii din 1918, supranumit „Întregitorul” sau „Regele Loial”, în timp ce Regina Maria a fost elogiată pentru contribuțiile sale în timpul Primului Război Mondial și la Conferința de Pace de la Paris („mama răniților” sau a orfanilor). Formulele acestea fuseseră, totuși, utilizate în perioada interbelică³.

---

¹ Luca 2024.

² Reevaluarea s-a aplicat și în cazul lui Carol al II-lea, unde Adrian Cioroianu, de pildă, consideră că unele dintre elementele negative care i se atribuie sunt exagerate sau nu i se datorează în totalitate. Cioroianu, 2012.

³ Formula de Ferdinand Întregitorul este vehiculată începând cu anul 1923, cunoscând o creștere semnificativă după decesul acestuia (1927) (Rep. Activitatea Tinerimii Române, *Neamul Românesc*, XVIII, nr. 143, 29 Iunie 1923, p.1). „Ferdinand Loialul” sau „cel Loial” se pare că apare în jurul anului 1921, cunoscând treptat o extindere după 1927 (Manifestare dinastică la Sighișoara, *Gazeta Transilvaniei*, LXXXIV, nr. 254, 10 noiembrie 1921, p.1). Formula de „mama răniților” a fost întrebuințată pentru Regina Elisabeta, în urma Războiului de Independență, și apoi „transferată” pentru Regina Maria. În 1914 ia naștere la București Societatea „Mama Răniților”, Regina Elisabeta fiind președinte de onoare (M.B.P., „Mama răniților”, *Dimineața*, XI, nr. 3772, 3 septembrie 1914, p. 6).

O asemenea direcție după 1989 însă a dus și ea la amplificări voite, livrate, de asemenea, opiniei publice. În acest nou climat istoriografic, cercetările care aduc în discuție atitudinile antimonarhice par să se situeze contra curentului dominant, atât la nivel academic, cât și în ceea ce privește percepția publică. Astfel, scoaterea la lumină a unor gesturi, declarații sau acțiuni cu caracter antimonarhic este adesea percepută ca deplasată sau, uneori, greu de crezut, în contextul în care imaginea monarhiei a fost reabilitată în mod semnificativ după 1989. Cu toate acestea, subiectul nu a fost total ignorat de istoricii români în ultima perioadă, el dezvoltându-se fie integrat unor subiecte mai ample⁴, fie sub forma unor studii de caz sau microistorii⁵.

Cu toate acestea, obiectivul prezentului articol este de a aduce în atenția cercetării istorice o serie de atitudini antimonarhice manifestate în Alba Iulia la începutul perioadei interbelice. Semnificația acestui demers este susținută de două elemente esențiale:

1. Orașul Alba Iulia, deși relativ mic ca dimensiuni și populație în perioada imediat post-1918, deține, totuși, o simbolistică națională aparte, potențată de actul Unirii de la 1 Decembrie 1918, ceea ce face din acest spațiu un teren de observație relevant pentru identificarea unor astfel de atitudini. Acest fapt se întâmplă totuși în condițiile în care, cel puțin pentru o bună parte a perioadei interbelice, momentul 1 Decembrie 1918 nu a fost valorizat simbolic la nivelul orașului Alba Iulia și nici în țară.

2. Studiul nu se concentrează asupra unor personalități marcante ale epocii, precum Gheorghe Panu (înainte de 1914), N.D. Cocea sau Grigore Forțu – cunoscuți pentru pozițiile lor republicane – ci asupra indivizilor obișnuiți, ale căror manifestări antimonarhice, deși, aparent, marginale în epocă, oferă o perspectivă valoroasă asupra climatului politic și social din perioada imediat postbelică. Dar, precum voi sublinia, aceste manifestări vor presupune escamotări la nivelul autobiografiilor unora dintre cei implicați. Astfel de situații se petrec în cazul unor persoane din Alba Iulia care au fost implicate în mișcarea comunistă interbelică, ceea ce face ca articolul de față să fie și o contribuție la reconstituirea, mai exactă, a traseelor lor biografice.

Sursele utilizate în realizarea acestui studiu sunt diverse: documente inedite provenite din fondurile Arhivelor Naționale și ale arhivelor locale, precum și articole din presa vremii. Analiza este completată de informații biografice și declarații provenite din dosare judiciare sau autobiografii.

Un element important de context este existența în România a delictului de *lez-majestate*, consacrat încă din Codul Penal din 1864. Acesta prevedea sancțiuni variate pentru insulta adusă regelui, membrilor familiei regale sau

---

⁴ Luca 2019; Coman 2019; Ciula, 2017; Marton 2016 (tangential) ș.a.m.d.

⁵ Mircea, Rustoiu 2014.

instituției monarhice în ansamblu. Astfel, articolul 77, detaliindu-l în mai multe direcții, specifica pedepse distincte: ofensa regelui, de la 1 an până la 2 ani de închisoare și amendă de la 2000 până la 10.000 lei, ofensa familiei regale, de la 3 luni până la 18 luni și cu amendă de la 500 până la 3000 lei, 6 luni până la 2 ani și cu amendă de la 2000 până la 10.000 lei în situația în care ataca autoritatea constituțională a Domnitorului, sau inviolabilitatea persoanei sale, sau drepturile constituționale ale dinastiei lui, „precum și cea ce va imputa Domnitorului actele guvernului său, pentru cari numai miniștrii sunt responsabili”⁶. Venirea la putere a lui Carol al II-lea și instituirea regimului său autoritar, ducând la dictatură, alături de cultul personalității determina înăsprirea pedepselor ca expresie certă a schimbărilor politice petrecute. Astfel, Codul Penal din 1936 prevedea închisoare de la 2 la 5 ani în situația ofensei regelui, ofensa contra celorlalți membri ai familiei Regale pornea de la 6 luni la 3 ani de închisoare, iar cazul delictului de ofensă a autorității regale se pedepsea cu închisoare corecțională de la 3 luni la un an, plus o amendă dela 2.000 la 10.000 lei⁷. De asemenea, se introducea un delict nou care privea ofensa națiunii⁸: „jignirea simțământului național prin injurii aduse eroilor consacrați ai neamului, ce prevedea închisoare de la unu la 3 ani, amendă dela 5.000 la 20.000 lei și interdicție corecțională de la unu la 5 ani”⁹.

Toți monarhii României, fără excepție, au fost ținta unor insulte sau critici, inclusiv în spațiul transilvănean. Frecvența acestor manifestări pare să fi fost mai ridicată în perioada domniei lui Carol al II-lea, fapt explicabil atât prin instabilitatea sa politică, cât și prin comportamentul personal controversat. Mai mult, ofensa se poate remarca și în amonte, dar și în aval față de curgerea timpului în raport cu analiza de față. Cu alte cuvinte, în prima situație, în Transilvania, ofensa era pedepsită - și astfel identificăm cazuri de ofensă - inclusiv în timpul Primului Război Mondial, atât împotriva Monarhiei Austro-Ungare, din care românii transilvăneni făceau parte, cât și a armatei acesteia angrenată în război¹⁰. În a doua situație, observăm faptul că după 1945 și perioada de început a comunismului, în România delictul de ofensă cunoaște un soi de transfer în sensul mutării sale dinspre persoana regelui sau familiei regale înspre noii deținători ai puterii. Astfel, insulta URSS-ului, a lui Iosif Visarionovici Stalin sau a membrilor comuniști ai guvernului devenea după

⁶ *Codul Penal 1937*, 52-53.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Considerarea acestui fapt drept delict apare în timpul Revoluției Franceze. Vezi Gaven 2016, Kelly 1981.

⁹ *Codul Penal 1937*, p.72. Nicolae Ionescu Dolj, în comentariul său asupra acestui prevederi, arată că Națiunea și Satul se identifică și accentuează faptul că infracțiunea este considerată ca atare doar dacă e săvârșită public. *Ibidem*, p. 74-75.

¹⁰ SJAAN Alba, fond *Tribunalul Alba Iulia*, dosare penale, nr. inv. 1287, dosar 3/1912; 1/1915-1916; 2/1915; 3/1915; 4/1915; 9:1915; 10/1915; 2/1916; 7/1916; 1/1917; 2/1918 etc.

1945 principala sursă a acestei infracțiuni. Situații de acest gen se pot identifica inclusiv pe teritoriul județului Alba, la nivelul surselor inedite, de pildă, într-o cantitate care nu este deloc neglijabilă¹¹.

Tot în plan contextual, trebuie subliniată atitudinea antimonarhică a socialiștilor români din epocă, ceea ce face ca unele gesturi similare, înregistrate în orașe mici sau în rândul unor persoane aparent obișnuite, să nu pară izolate. Pot fi invocate, în acest sens, două exemple relevante. Primul este incidentul petrecut la Sibiu, la începutul lunii august 1919, în timpul unei ședințe a Consiliului Dirigent al Transilvaniei. Cu acea ocazie, în contextul unui discurs rostit de Ioan Suci, majoritatea membrilor Consiliului s-au ridicat în picioare pentru a-l ovaționa pe Regele Ferdinand. În semn de protest, reprezentanții socialiștilor au refuzat să se ridice de pe scaune, gest care a condus la părăsirea ședinței de către aceștia¹². Acest eveniment, coroborat cu reticența manifestată de Partidul Național față de revendicările legate de votul universal (inclusiv pentru femei) și de introducerea votului proporțional, a condus la retragerea socialiștilor din Consiliu. Al doilea exemplu vizează adoptarea unor atitudini antimonarhice explicite de către unii membri ai mișcării socialiste, care au dus, în unele cazuri, la acuze și condamnări penale. Cazul lui Gheorghe Tănase¹³, ales deputat socialist în 1920, este emblematic: atitudinea sa critică față de instituția monarhică a atras represalii, concretizate în condamnarea sa la închisoare¹⁴.

În cazul de față, sursele relevă o serie de astfel de cazuri minore, iar în centrul acestui studiu se află două personaje: Anton Banciu și Dumitru Ciumbrudean, ambii originari din Alba Iulia și participanți, în 1921, la congresul de constituire a Partidului Comunist din România¹⁵. Adeziunea lor la ideologia comunistă explică, în mod direct, gesturile antimonarhice atribuite lor în perioada imediat postbelică, deși, ulterior, biografiile lor pot ridica unele semne de întrebare privind constanța acestor convingeri. Atât Banciu, cât și Ciumbrudean au cumva un traseu biografic identic, până la un punct: au lucrat în tinerețe la Budapesta (cu o scurtă trecere a lui Banciu prin Viena), unde au intrat în contact cu ideile socialiste. Amândoi au participat la Primul Război Mondial, fiind răniți în luptă – în cazul lui Ciumbrudean, mai grav, pierzând trei degete. După război, Anton Banciu s-a înrolat în armata regimului revoluționar condus

¹¹ SJAAN, fond *Parchetul Tribunalului Alba*, dosare penale, nr. inv. 1284, Dosar 188/1945; 20/1946; 23/1946; 32/1946; 43/1946, 48/1946, 53/1946; 22/1947; 24/1947; 33/1947; 38/1947; 12/1948, 13/1948; 16/1948; 28/1948; 40/1948, 129/1948 etc.

¹² „Desbaterile Marelui Sfat Național”, în *Gazeta Transilvaniei*, 80, nr. 161, 8 august 1919, p. 1.

¹³ Tudoran 1975.

¹⁴ E. Cod, „Un proces de les-majestate... era să fie. Învinuitul tov. Gh. Tănase-Iași”, în *Socialismul*, IX, nr. 252, 18 noiembrie 1919, p.1. Vezi și Deputați, 1983, p. 143-351.

¹⁵ Rotar 2018, p. 333-374.

de Béla Kun, fapt pe care îl detaliază în propria autobiografie¹⁶. Manifestările antimonarhice atribuite lor prezintă elemente comune: se desfășoară în contexte informale, adesea în restaurante sau alte spații de socializare, sub influența consumului de alcool, conform declarațiilor martorilor. Episoadele respective nu sunt menționate în autobiografiile celor doi, ceea ce poate indica fie o strategie de evitare a subiectului, fie o considerare a acestor gesturi ca fiind nerelevante sau jenante pentru parcursul lor politic ulterior.

Un exemplu concret este incidentul din iarna anului 1920, petrecut în restaurantul gării din Alba Iulia, când Anton Banciu, dialogând cu un agent de siguranță aflat sub acoperire, a făcut afirmații jignitoare atât la adresa națiunii române, cât și a monarhiei¹⁷. Limbajul utilizat, considerat ofensator în epocă, s-a încadrat fără dificultate în sfera delictului de lez-majestate. Cu alte cuvinte, episodul s-a desfășurat la începutul anului 1920, în contextul pregătirii unei întruniri a militanților socialiști din Alba Iulia, programată pentru data de 8 februarie. Cu ocazia unei conversații purtate în incinta restaurantului gării din oraș, loc frecventat de diverse categorii sociale, Banciu, aflat sub influența consumului de alcool, a făcut o serie de declarații cu caracter subversiv, interpretate de autorități drept ofense aduse statului român, monarhiei și autorității naționale din Transilvania. Aflat în discuție cu un agent de siguranță sub acoperire, Banciu s-a lăudat că urma să ia cuvântul la adunarea socialistă menționată anterior, afirmând, în mod emfatic, că intenționa să urce la Tribuna Regală, unde ar fi susținut un discurs incendiar. Potrivit mărturiilor adunate ulterior, acesta ar fi declarat: „Voi urca la Tribuna Regală, și de acolo voi face și pietrele să plângă. O singură vorbă voi spune, și toată lumea va fi în flăcări!”¹⁸ Aceste afirmații nu doar că exprimau o dorință de contestare radicală a ordinii existente, dar erau și o formă de profanare simbolică a unui spațiu cu puternică încărcătură regală și națională. Mai departe, adresându-se unui grup de soldați aflați în același local, Banciu a rostit următoarele cuvinte, cu trimitere clară la schimbarea regimului politic în Transilvania după Unirea de la 1 Decembrie 1918: „Ați servit șapte ani la un împărat pe care l-ați cunoscut; acum, serviți ca niște proști la unul pe care nici măcar nu-l cunoașteți!”¹⁹ Referința era evident direcționată spre Regele Ferdinand I al României, subliniind opoziția sa față de noua ordine politică și reafirmând, indirect, fidelitatea față de fostul suveran austro-ungar. Reacția proprietarului restaurantului la aceste afirmații a fost promptă, atrăgându-i atenția lui Banciu asupra caracterului provocator și jignitor

¹⁶ Banciu 1974; SJAAN, fond *Documente*, dosar 60/1974, f. 1-37.

¹⁷ ANIC, Fond *Procese întocmite de organele Justiției, Siguranței și Jandarmeriei pentru comuniști, militanți ai mișcării muncitorești și ai organizațiilor de masă revoluționare*, vol. IV, nr. inv. 2940 – dosar 3031/1920

¹⁸ *Ibidem*, f. 4v.

¹⁹ *Ibidem*, f. 4.

al cuvintelor sale. Cu toate acestea, reacția lui Banciu a degenerat și mai mult, el lansând o serie de invective la adresa statului român și glorificând, în mod provocator, Ungaria. Potrivit surselor, ar fi afirmat: „Bagumi p[...] în ia România, să trăiască biata Ungarie!”²⁰, folosind un limbaj vulgar și violent care nu lăsa loc ambiguităților în ceea ce privește atitudinea sa politică²¹.

De asemenea, spusese că ar fi fost colonel în armata lui Bela Kuhn și ar fi putut ajunge general sau ministru de război. În urma acestui incident, Banciu a fost arestat de autorități. Interogat de agentul de poliție asupra naționalității sale, acesta ar fi declarat răspicat: „Ungur am fost, ungar sunt și ungar voi rămâne!”²² – afirmație ce venea în contradicție cu datele cunoscute despre originea sa etnică română și care, în acel context, poate fi interpretată fie ca o formă de frondă ideologică, fie ca o strategie de auto-victimizare și delimitare de autoritățile românești. În plus, el a adus acuzații agentului, susținând că i-ar fi sustras o sumă de bani, ceea ce a complicat și mai mult situația juridică în care se afla. În interogatoriile luate, atât la Biroul de Siguranță din Alba Iulia, cât și în închisoarea din Sibiu, Banciu a negat toate aceste fapte, menționând că se afla în stare de ebrietate și nu își mai aducea aminte sau că unele cuvinte nu le-ar fi spus: „în beție poate că voi fi spus vorbe slabe, dar eu nu dușmănesc pe români, pe casa domnitoare”²³. Totodată, nega faptul că ar fi fost implicat în Revoluția din Ungaria. În ciuda acestora, unii dintre martori afirmaseră cum că Banciu nu fusese beat sau nu în așa măsură încât să nu fi fost conștient de faptele sale²⁴. Totodată, un alt martor îl considera un om periculos, ca toți membrii familiei sale, în Alba Iulia²⁵.

Toate aceste declarații și fapte au fost reținute în actul de acuzare redactat de locotenentul Emil Palady, raportor al Curții Marțiale a Corpului 7 Armată Română. În analiza sa²⁶, Palady a afirmat că acțiunile lui Anton Banciu îl încadrează „între aceia care privesc cu ochi răi autoritatea românească în Ardeal”, adăugând că prin comportamentul său, acesta face propagandă „în

---

²⁰ *Ibidem*, f. 10, f. 46v.

²¹ Utilizarea invectivelor în cazul ofensei regalității și a națiunii constituie o direcție care merită să fie pe viitor mai amplu sondată. În unele dintre cazuri, însă, acuzele nu se dovedesc a fi reale, fiind vorba despre denunțuri false. Vezi situația lui Szekely Ioan din Alba Iulia, achitat în instanță pentru că l-ar fi înjurat pe Carol al II-lea („îmi bag p[...] în gura tuturor Românilor și a Regelui lor). SJAAN, fond *Parchetul Tribunalului Alba*, dosare penale, nr. inv. 1284, Dosar 114/1937, f. 8, 38.

²² ANIC, Fond Procese întocmite de organele Justiției, Siguranței și Jandarmeriei pentru comuniști, militanți ai mișcării muncitorești și ai organizațiilor de masă revoluționare, vol. IV, nr. inv. 2940 – dosar 3031/1920, f. 40, f. 46v.

²³ *Ibidem*, f. 4v.

²⁴ *Ibidem*, f. 44-45.

²⁵ *Ibidem*, f. 49v.

²⁶ *Ibidem*, f. 52-53.

interesul dușmanului”. Formularea, tipică epocii, reflectă percepția instituțiilor militare asupra manifestărilor de acest tip, într-un context în care stabilitatea și legitimitatea administrației românești în noile provincii erau încă fragile. Acuzațiile formulate de Palady caracterizau gestul lui Banciu ca unul menit să „slăbească simțul național al soldaților”, un gest al unui om „rătăcit”, cu „conștiința vândută”, „în care simțul național este pierdut cu desăvârșire”.

Astfel, acțiunile sale au fost încadrate în infrațiunile de „ultrațiu contra forțelor publice, ofensă la adresa Țării, propagarea ideilor contra armatei și lez majestate” (articolele 77, 183 și 184 din Codul Penal)²⁷. În urma analizei cazului, ținută la Sibiu, competul de judecată al Curții Marțiale a Corpului VII de Armată, compus din 5 membri (având ca președinte pe colonelul Alexandru Negură) l-a condamnat pe Anton Banciu la 6 luni de închisoare și 1000 lei amendă, sentința fiind executată în închisoarea din Sibiu²⁸. O mare parte dintre informațiile cuprinse în dosarul aflat la Arhivele Naționale ale României referitoare la arestarea lui Anton Banciu după revenirea în Alba Iulia, după încheierea Primul Război Mondial și evenimentele din Ungaria, nu se regăsesc în autobiografia acestuia, întocmită în anul 1974 și păstrată în fondurile Serviciului Județean Alba al Arhivelor Naționale²⁹. În această autobiografie, Banciu menționează că a revenit în oraș la data de 31 octombrie 1919, fiind arestat câteva zile mai târziu sub acuzația de propagandă bolșevică și pentru faptul că „primea bani de la ruși”. El descrie în termeni dramatici abuzurile la care ar fi fost supus în arest: „bătut sub unghii cu ace de gămălie, trântit jos, cu genunchii pe piept, lovit cu bocancii peste tot corpul, bătut la tălpile picioarelor, strâns cu mâinile la ușa, smulgându-mi-se părul din cap cu cleștele”³⁰. Banciu susține că, ulterior, a fost transferat din Alba Iulia la închisoarea militară din Sibiu, unde, din cauza maltratărilor suferite anterior, a fost internat în Spitalul Militar. De asemenea, afirmă că în urma procesului desfășurat la Curtea Marțială a Corpului VII de Armată din Sibiu ar fi fost condamnat la 18 luni de închisoare³¹. Comparând informațiile menționate anterior cu autobiografia din 1974, se poate observa că relatarea lui Anton Banciu prezintă numeroase omisiuni și deformări intenționate ale evenimentelor, menite, probabil, să construiască o „poveste” convenabilă contextului politic al anilor 1970. Nu este singurul caz de acest tip în scrierile sale memorialistice. Spre exemplu, în autobiografie nu se menționează nimic despre excluderea sa temporară din Partidul Comunist Român, petrecută în anul 1945, sau despre condamnarea și trimiterea la reeducare pentru o perioadă de nouă luni la Canalul Dunăre–Marea

²⁷ *Ibidem*, f. 53.

²⁸ *Ibidem*, f. 63.

²⁹ Banciu 1974, f. 17.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ *Ibidem*, f. 18.

Neagră, între anii 1951 și 1952 (pentru mărturie mincinoasă în acuza de colaborare cu Siguranța a lui Sabin Solomon)³².

Totodată, documentele aflate în dosarul de ilegalist al lui Anton Banciu prezintă numeroase ambiguități și cu privire la momentul și motivele exacte ale arestării sale în Alba Iulia. Relatările oferite sunt contradictorii: într-o variantă, el afirmă că ar fi fost arestat imediat după sosirea sa în oraș, în toamna anului 1919³³, și condamnat la doi ani de închisoare³⁴; într-o altă versiune, menționează că ar fi fost reținut pentru câteva zile, ulterior fiind plasat în arest la domiciliu până la arestarea sa oficială din februarie 1920³⁵. La rândul său, Ciumbrudean susține că Banciu ar fi fost arestat în februarie 1920 pentru insultarea regelui și ofensă adusă națiunii, fiind condamnat la șase luni de detenție³⁶. Un alt aspect semnificativ ce relevă atitudinile antimonarhice ale lui Banciu este prezent într-un episod consemnat în două mărturii din dosarul său aflat la Arhivele Naționale. Potrivit acestor mărturii, într-un local din Alba Iulia, aflat în stare de ebrietate, Banciu ar fi urinat pe un portret al Regelui, spunând că i-a venit rândul să facă acest gest, după ani la rândul monarhul ar fi procedat în aceeași „manieră” cu el³⁷. Din contextul relatărilor se poate deduce și că un eveniment similar ar fi avut loc și după 1946, întrucât unul dintre cei chestionați în comisie menționează că, la acea vreme, sfârșitul monarhiei devenise evident³⁸. O mărturie interesantă legată de aceste episoade provine și de la Alexandru Osian, care îl cunoștea pe Banciu din septembrie 1944:

„Banciu Anton are o mare doză de spirit de anarhie în el, pe care a practicat-o în regimurile burgheze pentru care fapt era denumit așa zis „comunist” și era periodic arestat, ce făcea în trecut? Se îmbăta în cărciumi și lua bastonul și lovea chipul regelui, aci arăt că și după 23 august, adică prin 1950-1952 el lucra într-o întreprindere și am auzit că a fost în stare de ebrietate de nenumărate ori și că ar fi făcut cu chipul conducătorilor actuali cum făcea cu chipul regelui precum cu exclamații față de conducătorul țării și împotriva

---

³² *Ibidem*, f., 34-35.

³³ ANIC, fond *Dosare personale ale luptătorilor antifasciști întocmite de Ministerul de Interne 1917-1944*, nr. inv. 2539, dosar 509, f. 26.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*, f. 83.

³⁶ *Ibidem*, f. 48.

³⁷ Mărturia aparține vărului său primar Traian Banciu care declară ca acesta a fost motivul arestării sale în 1920, fapt petrecut în restaurantul Europa din Alba Iulia (*Ibidem*, f. 64). Informația nu se regăsește însă în dosarul penal din 1920.

³⁸ În acest caz este vorba despre o mărturie cum că Anton Banciu și-ar fi manifestat intenția de „a-și face nevoile” pe tricolor și ar fi insultat familia regală. *Ibidem*, f. 102.

sistemului de conducere, așa m-am informat despre el, lucru ceea ce era lesne de înțeles după cum cunoșteam firea lui pentru care a stat 1 an la canal”³⁹.

Compartamentul lui Anton Banciu nu a fost singular raportat la ceea ce se întâmpla ulterior. Așa cum am evidențiat într-un alt studiu⁴⁰, Banciu s-a confruntat în mod repetat cu dificultăți legate de consumul excesiv de alcool și cu tendința constantă de a-și supralicita contribuțiile personale în perioada ilegalității. Un episod ilustrativ în acest sens s-a petrecut în anul 1945, când, pe fondul unei stări avansate de ebrietate, Banciu ar fi insultat mai mulți invitați locali prezenți la un banchet organizat în Alba Iulia în onoarea Armatei Roșii, incident produs chiar în fața unor ofițeri sovietici (gest pentru care a fost exclus din PCR). Acest comportament, considerat grav și compromițător într-un context politic atât de sensibil, sugerează lipsa autocontrolului, dar și o percepție distorsionată asupra propriei poziții în ierarhia vremii din oraș. De altfel, egocentrismul său este reliefat și de declarațiile repetate în care afirma că locul său ar fi trebuit să fie „fie la Kremlin, fie în Comitetul Central al Partidului Comunist Român, fie primar al orașului Alba Iulia”, invocând în sprijinul acestor aspirații meritele sale din perioada de ilegalitate și suferințele îndurate în închisorile regimului burghezo-moșieresc.

Arestarea lui Dumitru Ciumbrudean în luna mai 1921 are numeroase puncte comune cu ceea ce i se întâmplase anterior lui Anton Banciu, colegul său din Alba Iulia și participant, de asemenea, la congresul de constituire al Partidului Comunist din România. Ciumbrudean, alături de Banciu și Nicolae Cricoveanu, formau o triadă albaiuliană, care avea să se implice activ în viața politică radicală a vremii la începutul perioadei interbelice, cel puțin. Participarea lui Ciumbrudean la acel congres istoric desfășurat la București, pe 8 mai 1921, este menționată explicit în autobiografiile redactate ulterior și recunoscută oficial, atât în documentele vremii, cât și în perioada comunistă, dar cu o nuanță importantă: el părăsește lucrările congresului înainte de votul decisiv privind afilierea partidului la Internaționala a III-a Comunistă (Cominternul). Motivele plecării sale intempestive din București sunt prezentate în moduri diferite în sursele documentare. Unele menționează starea de sănătate precară a soției sale ca motiv principal, în timp ce altele susțin că acesta ar fi plecat pentru a participa, fără un mandat oficial din partea organizației socialiste, la o adunare a sindicatelor din Alba Iulia⁴¹. Această plecare l-a ferit, cel puțin temporar, de valul de arestări care a urmat congresului, determinând ca reținerea sa să aibă loc mai târziu decât în cazul altor participanți.

³⁹ *Ibidem*, f. 60. Citatul respectă fidel documentul, astfel că greșelile de ortografice și gramaticale aparțin textului original.

⁴⁰ Rotar, 2018, p. 365-366.

⁴¹ *Ibidem*, p. 357. Ciumbrudean susține, de asemenea, cum că Cricoveanu și Banciu ar fi rămas la Congres și pentru că erau cheflii.

În autobiografiile pe care le-a lăsat, Dumitru Ciumbrudean nu oferă detalii precise despre circumstanțele arestării sale după Congresul din 8 mai 1921, menționând doar că aceasta s-a produs. Aici se observă o paralelă evidentă cu atitudinea lui Anton Banciu, care evită, de asemenea, referirea directă la episodul arestării sale în 1920, preferând o versiune atenuată sau omisivă a evenimentelor. În realitate, contextul arestării lui Ciumbrudean poate fi reconstituit din alte surse oficiale decât autobiografiile, evident subiective, ale acestuia. Conform dosarului său existent la Serviciul Județean Alba al Arhivelor Naționale⁴², la doar câteva zile după întoarcerea sa în Alba Iulia de la Congresul de constituire a PCR, aflându-se într-un local public – restaurantul lui Ioan Pop – și în prezența mai multor civili și soldați, Ciumbrudean a făcut afirmații provocatoare, „lăudându-se” cu participarea sa la Congresul de constituire a PCR. A relatat, într-un ton sfidător, că se afla deja în gară atunci când a auzit că începuseră arestările, fapt ce ar sugera o conștientizare a riscurilor la care era expus și, implicit, o atitudine de sfidare față de autoritate. Afirmațiile sale nu s-au limitat la rememorarea participării la congres. Potrivit martorilor, Ciumbrudean a declarat ferm: „Eu sunt comunist și voi rămâne până la moarte, nu-mi pasă și dacă mă încuie”⁴³. De asemenea, a criticat conducerea politică a țării, afirmând despre generalul Alexandru Averescu, pe atunci prim-ministru, că „nu-și face datoria” și că „până nu vom ajunge noi, comuniștii, la putere, nu se va împărți pământul și nu o să fie dreptate”⁴⁴. De asemenea, a criticat și instituția monarhiei. Aceste afirmații erau în concordanță cu retorica comunistă a epocii, centrată pe problema agrară și pe critica ordinii sociale și constituționale existente. În actul de acuzare întocmit de procurorul Septimiu Velican la 2 iunie 1921, se arăta că prin declarațiile și comportamentul său, Dumitru Ciumbrudean a acționat „pentru desființarea instituției regatului”, cu scopul de a-și atrage partizani în favoarea Internaționalei a III-a și pentru a „ataca instituția regatului” în mod direct⁴⁵. Se mai menționa că acuzatul reprezenta un pericol pentru siguranța statului și prin faptul că nu avea un domiciliu stabil, fiind frizer de meserie, ceea ce îl determina să circule frecvent între București și alte localități din țară. Această mobilitate era percepută de autoritățile vremii drept o formă de instabilitate suspectă, specifică agitației politice subversive. Interogat de autoritățile de siguranță, Ciumbrudean a încercat să se disculpe afirmând că „nu mai știe ce a vorbit, fiind în stare anormală, adică beat”⁴⁶. Această explicație a fost însă respinsă de procurorul Velican ca fiind nefondată și neconvingătoare, concluzia fiind susținută de depozițiile martorilor care indicau o stare de deplină

⁴² SJAAN, fond *Parchetul Tribunalului Alba, dosare penale*, nr. inv. 1284, dosar 31/1921.

⁴³ *Ibidem*, f. 5.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ *Ibidem*, f. 6.

⁴⁶ *Ibidem*, f. 5.

conștiență a inculpatului în momentul incidentului. Având în vedere participarea evidentă a lui Ciumbrudean la Congresul din 8 mai, acesta a fost transferat din penitenciarul din Alba Iulia la închisoarea Văcărești, unde erau deținuți și ceilalți comuniști, pentru a fi judecat de același tribunal, alături de „complicii săi”.

Potrivit documentelor oficiale, motivul transferului a fost acela că „infracțiunea a fost comisă în București” și că, „în interesul procedurii și al stabilirii adevărului”, era necesar ca procesul să aibă loc în capitală⁴⁷. În cadrul procesului, Ciumbrudean menționa faptul că a fost arestat la două săptămâni după Congres, accentuând că nu putuse să stea până la sfârșitul acestuia din „lipsa mijloacelor” (financiare) (o altă explicație decât cele vehiculate ulterior, precum am menționat)⁴⁸. Însă Ciumbrudean nu specifică cum anume a fost depistat în Alba Iulia de către Siguranță și anume episodul din restaurantul lui Ioan Popa din oraș. Dar el preciza că a fost amenințat, înjurat, maltratat și în cazul său Siguranța întrebuițase martori și declarații false pentru a-l încrimina.

Autobiografia lui Ciumbrudean, în ceea ce privește arestarea sa din 1921, urmează un parcurs similar, într-o anumită măsură, cu cel al lui Anton Banciu. Ciumbrudean subliniază în mod special faptul că principalul motiv al arestării sale ar fi fost discursul rostit în data de 14 mai, în cadrul Congresului Economic al Ardealului desfășurat la Alba Iulia – eveniment care, potrivit propriei sale relatări, a justificat părăsirea Capitalei. Congresul s-a bucurat de participarea unor personalități marcante ale vieții politice și economice ale epocii, iar Ciumbrudean – desemnat de ziarul *Patria* drept „socialist” – a intervenit cu un discurs critic la adresa poverii fiscale exagerate puse pe umerii muncitorilor și ai păturilor sărace, în contrast cu „cei care pot și au de unde plăti”⁴⁹. În relatarea autobiografică, acesta insistă asupra dificultăților întâmpinate în a obține dreptul la cuvânt, dificultăți pe care le atribuie lui Ștefan Cicio Pop și unor notabilități locale. Totodată, Ciumbrudean detaliază strategiile folosite pentru a reuși să vorbească în fața audienței⁵⁰.

Potrivit propriei sale versiuni, discursul a generat o stare de agitație în rândul țăranimii sărace, determinându-i pe „fruntașii țăraniști” să se retragă, fapt ce ar fi condus la dispersarea adunării. În consecință, afirmă că „a doua sau a treia zi am fost arestat”. Cu toate acestea, presa vremii nu confirmă producerea vreunei agitații în urma discursului său și nici întreruperea bruscă a lucrărilor Congresului. Mai mult, raportat la conținutul dosarului său de arestare, anterior

⁴⁷ *Ibidem*, f. 26, f. 31.

⁴⁸ În articolul din *Socialismul*, numele lui Ciumbrudean era scris greșit sub forma Dumitru Ciuboteanu. „Dezbaterile Procesului nostru”, în *Socialismul*, XI, nr. 122, 5 martie 1922, p. 2.

⁴⁹ „Marele Congres Economic al Ardealului”, în *Patria*, III, nr. 105, 17 mai 1921, p. 2.

⁵⁰ ANIC, fond *Dosare personale ale luptătorilor antifasciști întocmite de Ministerul de Interne în perioada 1917-1944*, nr. inv. 2819, dosar 40/1930-1940, f. 16.

analizat, se ridică serioase semne de întrebare asupra veridicității relatării autobiografice.

Relatarea lui Ciumbrudean pare să fie parțial distorsionată sau amplificată în scopul justificării absenței sale din București și al creării unei imagini eroice a propriilor acțiuni. Lipsa unor dovezi externe care să susțină versiunea sa, combinată cu documentele oficiale din epocă, sugerează o posibilă tentativă de reconfigurare retrospectivă a evenimentelor în favoarea unei narațiuni care să-i sublinieze rolul de victimă politică și de apărător feroce al claselor defavorizate. Amplificarea implicării personale a lui Ciumbrudean în Congresul de constituire a PCR se observă și mai târziu. În 1971, ziarul *Unirea* publica cu ocazia împlinirii a 50 de ani de la constituirea PCR niște scurte interviuri cu unii dintre participanții la Congresul din 1921. Între cei intervievați erau și Anton Banciu și Dumitru Ciumbrudean, adică doi dintre cei trei albaulieni participanți la acest eveniment (Nicolae Cricovean decedase în 1969 la Sibiu⁵¹). Cu acest prilej, Ciumbrudean menționa faptul că „am dat votul pentru crearea partidului de tip nou al clasei muncitoare, Partidul Comunist Român”⁵². Or, precum documentele o arată și conform propriei sale mărturisiri din autobiografii, el părăsise Congresul înainte de votarea afilierei la Internaționala a III-a Comunistă, ceea ce confirmă, o dată în plus, tendințele sale de exacerbare a propriului rol jucat în diverse evenimente.

Amnistiat în urma procesului din Dealul Spirii, Ciumbrudean, spre deosebire de Anton Banciu și Nicolae Cricovean, s-a reîntors la Alba Iulia, încercând să își reia viața în condiții normale. Conform dosarului său de ilegalist, dar și relatărilor din ziarul *Socialismul*⁵³, acesta a fost arestat, împreună cu alți 13 muncitori, cu prilejul Încoronării Regelui Ferdinand la Alba Iulia, la 15 octombrie 1922⁵⁴. Deși reținuți pentru doar o zi, există indicii clare, susținute de sursele menționate, că persoanele încarcerate au fost supuse unor maltratări în timpul detenției. Motivația reală a arestării pare a fi fost teama autorităților de potențiale acțiuni agitatorii din partea militanților de stânga, în contextul unui eveniment simbolic major pentru consolidarea statului național român. *Socialismul* a integrat acest episod într-un articol amplu, publicat pe prima pagină la o săptămână după eveniment, în care se menționau și arestări similare petrecute la București și la Ploiești. În ceea ce privește cazul de la Alba Iulia, se făcea referire la existența unui „ordin de sus” care ar fi stat la baza arestărilor, motivul invocat fiind acela că persoanele reținute „făceau politică”, activitate

⁵¹ „Mica Publicitate”, în *Tribuna Sibiului*, II, nr. 523, 23 octombrie 1969, p. 2.

⁵² „Ne vorbesc vechi militanți ai mișcării muncitorești”, în *Unirea*, IV, nr. 996, 7 mai 1971, p. 4.

⁵³ D., „Cum s-a făcut încoronarea. La Alba Iulia muncitorii au fost arestați și bătuți! Grozăviile din beciurile Poliției din Capitală. Arestările din Ploiești”, în *Socialismul*, XIV, nr. 196, 22 octombrie 1922, p. 1.

⁵⁴ *Ibidem*.

permisă – conform unei exprimări ironice – doar miniștrilor. Articolul din *Socialismul* trasa o concluzie clară și critică: „Așa a decurs încoronarea la Alba-Iulia: de o parte burghezi, care nu se mai săturau de petreceri, de cealaltă parte muncitorii, schingiuiți în beciurile poliției”⁵⁵.

Episodul arestării lui Ciumbrudean în 1922 evidențiază climatul de tensiune politică și socială din România interbelică, în care autoritățile statului reacționau cu represalii chiar și în fața unor potențiali contestatari ai ordinii politice. Deși amnistia de după procesul din Dealul Spirii părea să ofere o reabilitare, realitatea demonstrează că stigmatul politic continua să aibă consecințe concrete asupra celor considerați indezirabili de regimul vremii. Pe de altă parte, relatarea privind arestările de la Alba Iulia se înscria într-o campanie mai amplă de critici formulate de ziarul *Socialismul* la adresa Încoronării⁵⁶, ceea ce ridică posibilitatea ca unele aspecte ale evenimentului să fi fost intenționat amplificate pentru a servi unei agende ideologice. Totuși, în pofida interesului manifestat în ultima perioadă de istoricii români față de ceremonia Încoronării din 1922, atitudinea critică a socialiștilor români față de acest eveniment – parte integrantă a poziționării lor antimonarhice – a fost în mare măsură trecută cu vederea în cercetarea de specialitate⁵⁷.

Cazurile lui Anton Banciu și Dumitru Ciumbrudean nu sunt, așa cum s-ar putea presupune, episoade izolate în ceea ce privește exprimarea atitudinilor antimonarhice la nivelul județului Alba la începutul perioadei interbelice. Ele trebuie analizate într-un context mai larg, în care, chiar și în mediul rural, se manifestau, fie și sporadic, forme de opoziție simbolică la adresa noii ordini politice stabilite după Unirea din 1918.

Un exemplu sugestiv în acest sens îl constituie cazul lui Dumitru Sturza (în unele surse „Sturzia”), un țăran în vârstă de 41 de ani, originar din Abrud-Sat, analfabet, cu un statut social modest. În anul 1922, cu ocazia fastuoaselor festivități prilejuite de Încoronarea Regelui Ferdinand I și a Reginei Maria la Alba Iulia, Sturza a fost denunțat și ulterior dus la Poliția locală din Abrud pentru declarații considerate ofensatoare la adresa monarhiei⁵⁸. Potrivit unui raport întocmit de un sergent de poliție, Sturza s-ar fi aflat într-o cârciumă din sat când, întrebat dacă va merge la Alba Iulia pentru a participa la ceremonia de încoronare, a răspuns negativ, justificându-și poziția printr-o metaforă considerată subversivă: „Se dă cu tun de 42 de centimetri și dacă unui câine îi pui o zgardă de gât, trebuie să-i pui și a doua”⁵⁹. În contextul festivităților regale,

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ „Ce ne aduce Încoronarea”, în *Socialismul*, XIV, nr. 192, 8 octombrie 1922, p. 1; „Nu-s bani”, în *Socialismul*, XIV, nr. 190, 2 octombrie 1921, p. 1 etc.

⁵⁷ Roșu, Rustoiu, Cristea, 2022. Vezi, pentru o mai largă contextualizare și Ursu 2022.

⁵⁸ SJAAN, fond *Parchetul Tribunalului Alba*, dosar 29/1922

⁵⁹ *Ibidem*, f. 3.

aceste cuvinte au fost interpretate drept o aluzie directă și disprețuitoare la adresa regelui și a coroanei regale, iar analogia cu „zgărzile” a fost percepută ca o insinuare ironică la adresa conducerii statale, echivalând noua suveranitate românească cu o formă de constrângere. Reacția autorităților locale nu a întârziat: Sturza a fost reținut pentru cercetări și dus la sediul Poliției din Abrud. Conform aceluiași sergent de poliție, în timpul anchetei, Sturza ar fi încercat să minimalizeze gravitatea faptelor, invocând starea de ebrietate și cerând, în mod explicit, să fie „scăpat”, sugerând că declarațiile sale nu reflectau convingeri reale, ci doar o stare trecătoare de confuzie⁶⁰. Această versiune este susținută și de propria sa mărturie, redată într-un limbaj simplu și lipsit de coerență gramaticală, dar elocventă în ceea ce privește nivelul de educație și starea sa: „Eu nu pot nemica a declara în cauză că am fost biat și eu nu îmi aduc nimic aminte când m-au dus în lontru la Poliție, decât noaptea, când m-am trezit și am văzut unde sunt [...]”⁶¹. Cu toate acestea, cazul nu a fost urmărit penal până la capăt, întrucât a fost clasat în baza Decretului Regal nr. 4319 din 14 octombrie 1922⁶², care institua o amnistie generală pentru infracțiuni minore comise în contextul festivităților de încoronare. Această amnistie a fost gândită ca un gest de reconciliere națională și consolidare simbolică a monarhiei, în contextul extinderii statului român după Unire, și a avut drept efect anularea urmăririi penale în numeroase situații similare, considerate a fi, în fond, expresii minore ale disidenței.

O analiză mai atentă relevă faptul că atitudinile antimonarhice înregistrate în zona Alba nu reprezintă cazuri izolate, ci se înscriu într-un fenomen mai amplu, caracteristic unui segment distinct al populației din Transilvania în perioada imediat următoare Unirii de la 1918. Astfel, o examinare sumară a fondurilor păstrate la Serviciul Județean Hunedoara al Arhivelor Naționale confirmă prezența unor situații similare în alte localități ale regiunii. Dincolo de cel mai cunoscut și intens mediatizat episod — tentativa declarativă de atentat asupra Regelui Ferdinand, atribuită unui cetățean din Simeria cu ocazia Încoronării din 1922 (acuzatul a fost achitat, de altfel)⁶³ — documentele de arhivă semnaleză și alte cazuri de ofensă adusă suveranilor (Regele Ferdinand și Regina Maria) sau simbolurilor naționale. Multe dintre acestea sunt corelate cu contexte sociale specifice, precum consumul excesiv de alcool în spații publice (de exemplu, cârciumi), unde indivizi, aflați în stare de ebrietate, proferau injurii și expresii denigratoare la adresa familiei regale ori a statului

---

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ *Ibidem*, f. 4

⁶² *Ibidem*, f. 6.

⁶³ SJHAN, fond *Parchetul Tribunalului Hunedoara Deva*, vol. II - 1919-1942, nr. inv. 962, dosar 23/1921, f. 15-42. Vezi și Guță 2015.

român⁶⁴. În anumite cazuri, aceste fapte s-au intersectat cu realități etnice și identitare: persoanele implicate erau de etnie maghiară și, în contextul noii configurații teritoriale de după 1918, manifestau o atitudine de disconfort față de autoritatea statului român⁶⁵. Astfel, opoziția față de simbolurile regatului reflecta, totodată, tensiunile persistente din societatea transilvăneană a epocii. De asemenea, sunt consemnate situații mai particulare, precum cazul unui profesor din regiune acuzat de ofensă la adresa regalității pentru faptul că nu ar fi păstrat în condiții corespunzătoare portretul Regelui Ferdinand – un detaliu aparent minor, dar interpretat de autorități drept gest de lipsă de respect față de Coroană⁶⁶. Acest caz este cu atât mai relevant cu cât se petrece în 1933, adică la șase ani de la decesul lui Ferdinand. Pe de altă parte, trebuie subliniat că o parte dintre acuzațiile formulate în această perioadă s-au dovedit nefondate, ceea ce a dus fie la neînceperea urmăririi penale, fie la achitarea inculpaților. Această realitate indică atât un exces de zel din partea autorităților în sancționarea manifestărilor percepute ca fiind „anti-naționale”, cât și o posibilă instrumentalizare politică a unor fapte minore sau ambigue, în contextul consolidării simbolice și administrative a statului național unitar.

La nivel longitudinal remarcăm, precum accentuam și la începutul acestui articol, existența în continuare la nivelul orașului Alba Iulia sau a județului Alba a unor atitudini antimonarhice de-a lungul întregii perioade interbelice. Majoritatea acestora se înregistrau în perioada lui Carol al II-lea și nu au ajuns să fie urmărite penal, din pricina irelevanței lor⁶⁷, a manierei în care fuseseră înregistrate⁶⁸ sau a lipsei de probe suficiente⁶⁹. Totodată, unele dintre cazuri par a fi concepute în scop politic, cum, de pildă, pare acuzația de ofensă a regalității pentru Florian Medrea în 1937⁷⁰. Acesta, cu ocazia unei întruniri electorale a Partidului Național Țărănesc ținută la Ighiu, critica camarila regală, dar își afirma sprijinul pentru monarhie, însă în anumite condiții: „Contractul între Națiune și Rege nu se respectă și voința Națiunii nu este ascultată, pentru că între noi și Rege s-a așezat ca un zid care nu lasă ca durerile poporului să ajungă până la urechea Suveranului său iubit”⁷¹. Totodată, Medrea o înfieră pe Elena Lupescu și „jidanii” din jurul ei: „Noi suntem împotriva jidanilor, însă nu a nenorociților de răzari care vând cercei și inele, ci împotriva celor mari și dl. Iulia Maniu vrea să dea afară din țară pe însăși „mama” acestora, pe Elena

⁶⁴ SJHAN, fond *Parchetul Tribunalului Hunedoara Deva*, vol. II - 1919-1942, nr. inv. 962, dosar 6/1922, f. 14-19.

⁶⁵ *Ibidem*, dosar 23/1921, f. 42-46.

⁶⁶ *Ibidem*, dosar 13/1933.

⁶⁷ SJAAN, fond *Parchetul Tribunalului Alba, cauze penale*, nr. inv. 1284, dosar 1/1935.

⁶⁸ *Ibidem*, dosar 10/1934, 132/1937.

⁶⁹ *Ibidem*, dosar 114/1937 125/1937; 128/1937 etc.

⁷⁰ *Ibidem*, dosar 129/1937.

⁷¹ „Mersul campaniei electorale în județul Alba”, în *Alba Iulia*, XX, nr.28, 13 decembrie 1937, p.2.

Lupescu⁷². Textul cuvântării sale a fost publicat în ziarul *Alba Iulia*⁷³, ceea ce a dus la declanșarea anchetei penale, ce a inclus și în percheziționarea sediului tipografiei deținute de Cornel Suci, unde apărea această publicație, și interogarea martorilor⁷⁴.

Concluzii

Analiza atitudinilor antimonarhice în România reprezintă un subiect cu un considerabil potențial științific, cu atât mai relevant cu cât nu se limitează exclusiv la personalități publice care au adoptat o asemenea poziție. O astfel de cercetare permite investigarea convingerilor și a resorturilor ideologice ale indivizilor obișnuiți aflați în opoziție față de instituția monarhică, oferind, totodată, un cadru amplu pentru înțelegerea climatului socio-politic local și regional în care aceste atitudini au prins contur. Semnificativă ni se pare maniera în care ofensa regalității sau a națiunii se petrece, unde consumul de alcool sau cărciuma devin terenuri propice de dezvoltare, aceste situații regăsindu-se inclusiv în mediul rural. În mod particular, orașul Alba Iulia, la începutul perioadei interbelice, oferă un exemplu semnificativ, prin asocierea unor asemenea manifestări cu persoane implicate activ în mișcarea socialistă și ulterior în cea comunistă – cazurile lui Anton Banciu și Dumitru Ciumbrudean fiind relevante în acest sens. Atitudinile antimonarhice exprimate de aceștia prezintă similitudini evidente, atât în ceea ce privește contextul de manifestare, cât și modalitățile prin care cei implicați au încercat ulterior să se discolpe (consumul excesiv de alcool), să-și atenueze sau să-și nege trecutul, în special într-un moment în care trecutul lor ar fi putut fi perceput drept vulnerabilitate în raport cu adeziunea la cauza comunistă sau îi pune în situații delicate. Este demn de remarcat faptul că astfel de cazuri nu au fost izolate. Documentele de arhivă din județul Alba și nu numai relevă existența mai multor situații de acest tip, atât imediat după terminarea Primului Război Mondial, cât și de-a lungul întregii perioade interbelice și a celei de a doua conflagrații mondiale, ceea ce subliniază necesitatea unei cercetări mai extinse și mai sistematice. O asemenea investigație ar putea contribui substanțial la înțelegerea percepțiilor față de monarhie în această regiune, dar și la conturarea unui tablou mai complet al climatului social, etnic și politic specific perioadei interbelice în Transilvania post-1918. Totodată, ar permite o evaluare a modului în care autoritățile statului au reacționat față de aceste manifestări într-un context politic în continuă transformare, răspunzând până la urmă la niște întrebări simple: cât de profund a

---

⁷² *Ibidem*

⁷³ *Ibidem*.

⁷⁴ SJAAN, fond *Parchetul Tribunalului Alba, cauze penale*, nr. inv. 1284, dosar 129/1937, f. 57-61.

fost atașamentul față de monarhie și regii României? Dincolo de personalități, cine erau contestatarii și în ce fel se manifestau? Cât de reale sau întâmplătoare erau aceste atitudini antimonarhice?

Abrevieri bibliografice

- ANIC – Arhivele Naționale Istorice Centrale, București
- Banciu 1974 – Anton Banciu, „Date biografice”, SJAAN, fond *Documente*, dosar 60/1974
- Cioroianu 2012 – Adrian Cioroianu, „Un nedreptățit: regele Carol al II-lea al României”, în *Monarhia în România - o evaluare: Politică, memorie și patrimoniu*, Liviu Brăescu, Ștefania Ciubotaru (editori), Iași, p. 303-314
- Codul Penal 1937 - *Codul Penal Carol al II-lea adnotat, vol II. Partea Specială. Art 184-442*, București, 1937.
- Coman 2019 – Ruxandra Coman, „Aspects regarding the stylistics and rhetoric of the pamphlet. Cocea’s journalistic writing—the irony techniques”, în *Journal of Romanian Literary Studies*, (16), p. 507-514
- Ciula 2017 - Cristian Ioan Ciula, „Imaginea monarhiei în presa comunistă (1948-1974)”, în *Studia Universitatis Petru Maior. Historia* 1, p. 145-156
- Deputați 1983 - *Deputați socialiști în Parlamentul României. Discursuri (1888-1899; 1919-1921)*, cuvânt înainte, antologie și note de Vasile Nicolae, Ion Toacă, Georgeta Tudoran, București, 1983.
- Gaven 2016 – J.C. Gaven, *Le Crime de lèse-nation. Histoire d’une invention juridique et politique (1789-1791)*. Presses de Sciences Po., 2016
- Guță 2015 – Victor Guță, „Regele Ferdinand, ținta planului diabolic al unui hunedorean. Tânărul care a vrut să-șiucidă regele în ziua încoronării”, în *Adevărul*, 13 februarie 2015, <https://adevarul.ro/stiri-locale/hunedoara/regele-ferdinand-tinta-planului-diabolic-al-unui-1600133.html>
- Kelly 1981 – G.A. Kelly, “From Lèse-Majesté to Lèse-Nation: Treason in Eighteenth-Century France”, în *Journal of the History of Ideas*, 2 (42), 1981, p. 269-286
- Luca 2024 – Robert Luca, *Propagandă comunistă antimonarhică în România (1944-1989)*, Cluj-Napoca, 2024
- Luca 2019 – Robert Luca, „Tema monarhiei în manualul unic al lui Roller”, în *Buletinul Cercurilor Științifice Studențești*, 25(1), 2019, p. 153-168
- Mircea, Rustoiu 2014 – Gabriela Mircea, Ioana Rustoiu, „Umor sau ultraj la adresa regelui Carol al II-lea? Comentarii pe marginea acuzației de lèse-majesté adusă comerciantului Carol Breitenstein (Sibiu, 1937)”, în *Sargeția*, V (XLI), 2014, p.355-389
- Marton 2016 – Silvia Marton Silvia, *Republica de la Ploiesti si începuturile parlamentarismului in Romania*, București, Ed. Humanitas, 2016.
- Rotar 2018 - Marius Rotar, „Comuniști albiulieni până la 23 August 1944. Cazul unui oraș din provincie”, în *Terra Sebus*, 10, 2018, p.333-374
- Roșu, Rustoiu, Cristea 2022 – Tudor Roșu, Ioana Rustoiu, Marius Cristea, *Încoronarea de la Alba Iulia*, Cluj Napoca, Ed. Mega, 2022.
- SJAAN – Serviciul Județean Alba al Arhivelor Naționale.
- SJHAN – Serviciul Județean Hunedoara al Arhivelor Naționale.
- Tudoran 1975 – Georgeta Tudoran, „Gheorghe Tănase,” *Anale de Istorie*, 21, 1975, p. 167-172.
- Ursu 2022 – Dragoș Ursu, „Poziția bisericilor față de Încoronare, între diplomație religioasă și tensiuni confesionale”, în *Apulum*, Series Historia & Patrimonium, 2(59), 2022, p.79-94.